

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Research in Linguistics

E-ISSN: 2322-3413

18(2), 1-14

Received: 16.03.2024 Accepted: 03.02.2025

Research Paper

On the phonological autonomy condition of hosts of clitics The case of [wæpi-] in Kalhori Kurdish

Mehdi Fattahi*

Assistant Professor of Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran
m.fattahi@razi.ac.ir

Tahereh Jafari

Ph.D. Student of Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Iran
taherehjafari7129@gmail.com

Abstract

Clitics are bound morphemes that attach to phonologically independent hosts. Adopting an intralingual comparative approach, this paper examines the status of [wæpi] as a preposition in Kalhori Kurdish. The choice of this preposition is motivated by its unique behavior: [wæpi] functions as a host for pronominal enclitics despite its lack of full phonological autonomy. Data for this study were collected through interviews with 15 native speakers of Kalhori, Ilami, and Sorani Kurdish dialects. The data were transcribed and analyzed comparatively across these dialects. The analysis suggests that [wæpi] was likely a phonologically independent morpheme in earlier stages of the language but has since lost its autonomy, while still retaining the ability to host pronominal enclitics. This finding highlights the need to consider historical factors when assessing phonological autonomy in Kurdish cliticization. In Ilami, [wæpi] appears as [wæ], and in Sorani as [pi:]. This correspondence provides evidence that the two forms likely originated from a single morphemic source, namely [wæpi]. The study concludes that Kurdish exhibits an active phonological constraint that restricts prepositions to monosyllabic forms.

Keywords: host, clitic, Kalhori Kurdish, Ilami Kurdish, Sorani Kurdish

Introduction

Clitics are groups of dependent morphemes that, according to Naghzyguyeh-e Kohan (2010), stem from the grammaticalization process of lexical items. A prominent feature of these clitics is their lack of morphological and phonological independence, (i.e., they cannot occur in a sentence on their own and must be attached to an autonomous host). They do not have their own stress, and once attached, they form a phonological group with the host without altering its stress. According to Zwicky (1977), based on their positional properties, clitics are of the two proclitics and enclitics groups, which attach to the beginning and the end of the host, respectively. There exist different types of these clitics in the Kalhori Kurdish, one of the southern dialects, the pronominal clitics, the pronominal enclitics in use extensively. All clitics in this dialect are of the enclitic type, Table 1.

Table 1- The pronominal enclitics in Kalhori Kurdish

Singular	Plural
-əm / -æm / -m	-əman / -æman / -man
-əd / -æd / -d	-ədan / -ædan / -dan
-i: / -ɪ	i:ɪ an / ɪ an

An analysis of these pronominal enclitics within the structure of phonological groups confirms their status as clitics

*Corresponding author

2322-3413 © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/jrl.2025.140959.1839>

according to established identification criteria. Shaqqaqi (1995), who evaluates Persian clitics through the criteria introduced by Zwicky and Pullum (1983), identifies the following seven features of clitics:

1. Lack of an independent phonological stress
2. Dependence on and attachment to a host
3. Prevention of affixation
4. Limited selection in the choice of host
5. Absence of accidental gap
6. Ellipsis
7. Lack of independent movement

Among these features, the most crucial is the clitics' dependence on an *independent* host that can function on its own both lexically and phonologically. The cases assessed in Kalhori dialect where the host of an enclitic does not exhibit the properties expected of a host (including phonological independence) are few. There exists phonological groups in this dialect where, if the host and the clitic are separated, the element identified as the host is completely at odds with the notion of being a host, (i.e., its independent occurrence in a sentence is entirely ungrammatical and meaningless). One such challenging form is the [wæpim] meaning *to me*, which is segmented as [wæpi-m]. If one detaches the pronominal enclitic [-m], what remains is the clitic [wæpi-], which would normally be assumed to be the host of the attached enclitic. This fact raises the question: Can [wæpi-] function independently in a sentence?

The objective of this study is to answer: How can a phenomenon such as [wæpi-] be considered the host of pronominal enclitics like [-m] when it lacks the primary feature of being a host with phonological independence? To answer this question, the following two hypotheses are proposed:

1. **Hypothesis One:** Both morphemes [wæpi-] and [-m] are clitics that attach to each other; in this case, they mutually serve as hosts, and it is not necessary for clitics to attach to an autonomous lexical host to appear in a sentence. Accordingly, in [wæpim] the clitic [wæpi] would function as a proclitic attached to its host, which is the pronominal enclitic [-m], while simultaneously, as an enclitic, [wæpi] would treat the other as its host.

2. **Hypothesis Two:** The clitic [wæpi] is a preposition that, in the past, possessed phonological independence and functioned both as the host of pronominal enclitics (thereby forming a phonological group with them) and as an independent word preceding noun phrases like proper names and free-standing pronouns. Over time, it lost its phonological independence but retained its role as the host of enclitics, and being subject to phonological reduction, thus, the [wæ] form, which now occurs in complementary distribution with the full [wæpi] form.

In this study it is sought to assess the clitic [wæpi] in order to explain its role as the host of clitics despite its lack of phonological independence, next to determining whether there exists a meaningful correlation between the preposition [wæ] in Ilami and [pr:] in Sorani, given that this preposition appears in two entirely different forms in these varieties.

Methods and Materials

The method adopted in this study is a descriptive-analytic, where the data are collected by compiling a spoken corpus through interviews with 15 speakers of the Kalhori, Ilami, and Sorani dialects. The collected data are transcribed in the International Phonetic Alphabet (IPA) and then segmented to extract the forms subject to assessment. The analysis benefited from the researchers' linguistic intuition as Kalhori Kurdish, native speakers who are also familiar with the Ilami and Sorani dialects.

Discussion and Conclusion

After assessing the two hypotheses, many arguments rose against the first hypothesis, as the existence of a phonological group without a proper host. A review of the basic and original meaning of *clitic* as *a dependent word*, next to its historical formation, led to the conclusion that clitics, due to their loss of phonological and lexical independence, must attach to words with independence; fundamentally, their nature is to depend on an independent host. The presence of an independently autonomous host is essential for clitics, without which, they lose their identity; therefore, the hypothesis one is not acceptable.

Naturally when the hypothesis one is not accepted, the hypothesis two, which involves the loss of phonological independence of the host will be accepted. External evidence further supports this assumption. To support this hypothesis, it is argued that the [wæpi] and [wæ] forms are prepositions meaning *to* that differ by one syllable and are in complementary distribution: [wæpi] form is applied exclusively with pronominal clitics, while [wæ] form appears before noun phrases and free-standing pronouns. It is highly probable that both the forms are derived from the original /wæpi/, which in the past was an independent morpheme that functioned as the host of pronominal enclitics and as an independent word preceding nominal elements.

A comparison of the [pr:-m] form in Sorani and [wæ-m] form in Ilami—as equivalents of [wæpi-m] form in Kalhori, reveals that despite significant superficial differences between [wæ-] in Ilami and [pr:-] forms in Sorani, they are essentially identical; most probably once they constituted the same clitic [wæpi] form. Additional evidence comes from the expression [li-d] form meaning “from you” in Kalhori, which is applied and understood identically to [læli-d] form, which suggests the presence of an active, overriding constraint in the language that disapproves the existence of prepositions longer than one syllable. The free alternation of [ʔærq] form and [rq] meaning *for* may provide further corroboration of this constraint.

The findings here indicate that the preposition [wæpi] most probably possessed phonological independence in the past but became subject to historical changes that led to the loss of its independence while continued to serve as the host of enclitics. Consequently, the requirement of phonological independence for a host may be subject to historical influences; a host does not necessarily have to be phonologically independent at all times. The [wæpi] form in Kalhori has evolved into [wæ] form in Ilami and [pr:] form in Sorani, which are essentially the same elements. It appears that Kurdish language is governed by a constraint that disallows the development of prepositions exceeding one syllable.

مقاله پژوهشی

تأملی بر شرط استقلال آوایی میزبان واژه‌بست‌ها: بررسی صورت [wæpi-] در کُردی کلهری

* مهدی فتاحی

** طاهره جعفری

چکیده

واژه‌بست‌ها دسته‌ای از تکواژهای وابسته‌اند که به میزبان‌هایی با ویژگی مستقل آوایی متصل می‌شوند. در پژوهش حاضر تلاش بر این است که با به‌کارگیری دو رویکرد درون‌زبانی و تطبیقی، وضعیت حرف اضافه [wæpi-] در کُردی کلهری به‌عنوان میزبان واژه‌بست‌ها مورد بررسی قرار گیرد. دلیل انتخاب این حرف اضافه در تحلیل حاضر این است که این تکواژ با آنکه استقلال آوایی ندارد، اما برای پی‌بست‌های ضمیری نقش میزبان را ایفا می‌کند. داده‌های این پژوهش از طریق مصاحبه با ۱۵ گویشور از هر کدام از گونه‌های کلهری، ایلامی و سورانی گردآوری شده و پس از آوانویسی، مورد مقایسه و تحلیل قرار گرفتند. از بررسی شواهد و یافته‌های گونه کلهری و مقایسه آن با داده‌های ایلامی و سورانی این نتیجه به‌دست آمد که در گذشته حرف اضافه [wæpi-] احتمالاً دارای استقلال آوایی بوده، که در گذر زمان دستخوش تغییراتی شده و استقلال آوایی آن از بین رفته‌است ولی با این وضعیت، همچنان به میزبانی پی‌بست‌های ضمیری ادامه می‌دهد. بنابراین، شرط استقلال آوایی میزبان ممکن است تحت تأثیر ملاحظات تاریخی قرار بگیرد، و میزبان لزوماً همیشه استقلال آوایی نداشته باشد؛ صورت [wæpi-] در کُردی ایلامی به‌شکل [wæ-] و در کُردی سورانی به‌شکل [per:] در آمده‌است و اساساً این دو تکواژ یکی می‌باشند. همچنین به نظر می‌رسد که محدودیتی در زبان کُردی فعال و مسلط است که حروف اضافه بزرگ‌تر از یک هجا را نامطلوب می‌داند.

کلیدواژه‌ها: میزبان، واژه‌بست، کُردی کلهری، کُردی ایلامی، کُردی سورانی

۱. مقدمه

واژه‌بست‌ها گروه خاصی از تکواژهای وابسته‌اند که ویژگی‌های خاص خود را دارند. این دسته از تکواژهای وابسته حاصل روند دستوری‌شدگی واژگان نقشی‌اند (نزگوی کهن، ۱۳۸۹)، و در این مسیر رفته‌رفته ویژگی‌های واژگانی خود را از دست داده و به وندهای تصریفی شبیه شده‌اند، اما دیگر نه واژه دستوری محسوب می‌شوند و نه وند تصریفی، بلکه خود گروه جدای واژه‌بست‌ها را تشکیل می‌دهند. ازجمله ویژگی‌های متمایز این عناصر با واژگان قاموسی این است که مستقل نیستند، یعنی به‌تنهایی به کار نمی‌روند و برای شرکت در ساخت جمله حتماً باید به یک عنصر واژگانی مستقل که نقش میزبان‌شان را ایفا می‌کند متصل شوند؛ برخلاف واژه‌ها و وندها، تکیه واژگانی ندارند و پس از اتصال به میزبان تکیه آن را جابه‌جا نمی‌کنند، بلکه با آن یک گروه واجی^۱ می‌سازند. زوئیکی^۲ (۱۹۷۷) با توجه به جهت اتصال واژه‌بست‌ها به میزبان، آن‌ها را به دو دسته پیش‌بست^۳ و پی‌بست^۴ تقسیم می‌کند؛ پی‌بست‌های ضمیری گروهی از این پی‌بست‌ها هستند که نقشی مشابه گروه‌های اسمی ایفا می‌کنند، یعنی برای مثال در نقش مفعول به میزبان فعلی متصل می‌شوند، یا در نقش متمم حرف اضافه با میزبان حرف اضافه‌ای همراه می‌گردند. در کردی کلهری، که یکی از گویش‌های جنوبی زبان کردی است واژه‌بست‌های ضمیری نقش پررنگی دارند. نیز^۵ (۱۹۷۶)، حسن‌پور (۱۹۸۹)، مکتزی^۶ (۱۹۶۲) و ایزدی (۱۹۹۲) کردی را به چهار گروه شمالی (کرمانجی)، مرکزی (سورانی و اردلانی)، جنوبی (کلهری و ایلامی) و هورامی تقسیم می‌کنند. بنابر (فتاحی، ۱۴۰۱) کردی شمالی بخش اعظم شرق و جنوب شرقی ترکیه و استان آذربایجان غربی، و نیز بخش‌هایی از استان خراسان شمالی را در بر می‌گیرد. کردی مرکزی نیز کردستان عراق، جنوب استان آذربایجان غربی (گونه سورانی)، تمام استان کردستان و همچنین نواحی شمالی و شمال غربی کرمانشاه (گونه اردلانی) را شامل می‌شود. کردی جنوبی نیز بخش وسیعی از استان‌های کرمانشاه و ایلام و نواحی جنوب شرقی استان کردستان را شامل می‌شود.

ابتدا لازم است برای جلوگیری از هر گونه ابهام در جریان پژوهش، پی‌بست‌های ضمیری کردی کلهری با استدلال کافی معرفی شوند. این پی‌بست‌ها بسته به بافت آوایی میزبان، دارای صورت‌های آوایی متناوب زیر هستند.

جدول ۱- پی‌بست‌های ضمیری کردی کلهری
Table 1- Pronominal enclitics in Kalhori Kurdish

مفرد	جمع
-əm/-æm / -m	-əman/ -æman / -man
-əd/-æd / -d	-ədan/ -ædan / -dan
^۷ -i/- - i	-i:ian/ -i: ian

بنابر شقاقی (۱۳۷۴)، که واژه‌بست‌های زبان فارسی را بر اساس معیارهای شناخته‌شده زوئیکی و پولوم^۸ (۱۹۸۳) می‌سنجد، واژه‌بست‌ها را می‌توان با هفت ویژگی زیر شناخت:

^۱ Phonological group

^۲ A. M. Zwicky

^۳ proclitic

^۴ enclitic

^۵ J. Nebez

^۶ D. N. Mackenzie

^۷ واژه افراشته /i:/ یکی از واژه‌های نظام واجی کردی کلهری است، و غلت متناظر آن به‌صورت /ɪ/ است که در مشخصه [هجایی] با یکدیگر تفاوت دارند؛ نسخه غلت این مشخصه را دارد. در الفبای IPA برای تمام آواهای زبانی نویسه‌ای از پیش‌آماده وجود ندارد و گاهی با استفاده از diacriticها (نشانه‌های زیرین و زیرین) و دیگر نویسه‌های موجود، نویسه‌ای برای آوای زبانی موردنظر به‌دست می‌آید. از این رو غلت متناظر با واژه /i:/ از طریق قراردادان علامت (ə) در زیر نویسه این واژه به‌دست می‌آید. این علامت که به‌معنای «غیرهجایی بودن» است، برای نشان‌دادن غلت‌هایی به‌کار می‌رود که نویسه مخصوص و آماده‌ای در الفبای IPA ندارند. پیش‌تر نیز فتاحی (۱۳۹۰: ۷۷) اغلت موردنظر را معرفی نموده و تمایز آن را با غلت /j/ در صورت‌های فعلی [bajd] به‌معنای «بیایی» و [baɪd] به‌معنای «بیایند»، نشان داده‌است.

^۸ G. Pullum

۱. نداشتن تکیه مستقل آوایی

۲. وابستگی و تکیه به میزبان

۳. جلوگیری از وندافزایی

۴. گزینشی عمل نکردن بیش از اندازه در انتخاب میزبان

۵. نداشتن خلافتفاقی

۶. حذف به قرینه

۷. عدم حرکت مستقل

براین اساس در نمونه‌های زیر از گُردی کلهری، واژه‌بست‌بودنِ تکواژهای جدول (۱) مشخص می‌شود.

مثال-۱	'dæs-əm	مثال-۲	'dus-ə ʔæziz-əm
پ.ب.ضم - دست (اسم)		پ.ب.ضم - عزیز (صفت) ک.اض - دوست	
«دستم»		«دوست عزیزم»	
مثال-۳	'ʔæra-man	مثال-۴	'ræftar-ə menaʔanæ-d
پ.ب.ضم - برای (ح.اض)		پ.ب.ضم - بچگانه (قید) ک.اض - رفتار	
«برایمان»		«رفتار بچگانه‌ات»	
مثال-۵	'sæn-im-i:	مثال-۶	'di-m-i:
پ.ب.ضم - ش.ا.ج - خرید (گذشته)		پ.ب.ضم - ش.ا.م - دیدن (گذشته)	
«خریدم»		«دیدم»	

از همه مثال‌های بالا وابسته‌بودن پی‌بست ضمیری به میزبان دریافت می‌شود. همچنین، با وجود اتصال پی‌بست به میزبان، تکیه میزبان جابه‌جا نشده و بر روی پی‌بست قرار نگرفته است. از مثال‌های (۱)، (۲)، (۳) و (۴) پیداست که پی‌بست‌های ضمیری، و به‌طور کلی واژه‌بست‌ها، در انتخاب میزبان گزینشی عمل نمی‌کنند و به میزبان‌هایی با مقوله‌های مختلف اسم، صفت، حرف اضافه و قید متصل می‌شوند. در مقایسه با وندهای تصریفی، واژه‌بست‌ها بدون هیچ استثنائی، هر کجا که نحو تعیین کند تظاهر می‌یابند. قاعده حذف به قرینه نه بخشی از یک کلمه، بلکه کل آن کلمه را حذف می‌کند. برای مثال اسم «علی» در جمله «علی اینجا بود ولی رفت»، به قرینه حذف شده است. این جمله قبل از حذف «علی»، به صورت «علی اینجا بود، ولی علی رفت» بوده است. در مثال (۸) در زیر، یکی از پی‌بست‌های ضمیری به قرینه دیگری حذف شده است و صورت کامل آن در مثال (۷) مشاهده می‌شود. حذف پی‌بست ضمیری به قرینه دیگری، در حالی که جمله‌ای خوش ساخت و دستوری حاصل می‌شود، واژه‌بست‌بودن آن را تأیید می‌کند.

مثال-۷	'dæs-əm-u pa-m	مثال-۸	'dæs-u pa-m
پ.ب.ضم - پا - عطف - دست		پ.ب.ضم - پا - عطف - دست	
«دستم و پام»		«دست و پام»	

۲. پ.ب.ضم = پی‌بست ضمیری، پس.ج = پسوند نشانه جمع، ح.اض = حرف اضافه، ش.ا.م = شناسه اول شخص مفرد، ش.ا.ج = شناسه اول شخص جمع، ک.اض = کسره اضافه، ض.گ = ضمیر گسته

علاوه بر مواردی که تاکنون بررسی شده، واژه‌بست‌ها را از طریق دو ویژگی دیگر نیز می‌توان شناخت؛ یعنی «جلوگیری از وندافزایی» و «عدم حرکت مستقل»، که در ادامه بحث مثال‌هایی از این دو مورد نیز ارائه می‌گردد. عمل حرکت، تنها بر واژه‌بست اعمال نمی‌شود و حرکت مستقل این واحد زبانی به‌عنوان یک تکواژ وابسته ساختی نادرستی مانند مثال (۹) به‌دست می‌دهد. صورت صحیح این ساختار قبل از حرکت پی‌بست ضمیری، در مثال (۵) نشان داده شده است. همچنین، دلیل نادرستی ساختار موجود در نمونه (۱۰) به این موضوع نسبت داده می‌شود که در آن، پس از تکواژ [-əm] وندافزایی صورت گرفته است. با توجه به اینکه واژه‌بست‌ها مخالف وندافزایی بعد از خودشان هستند می‌توان نتیجه گرفت که تکواژ یادشده یک واژه‌بست است.

مثال-۹	* i:-sæn-im	مثال-۱۰	* 'dæs-əm-ejl
ش.ا.ج-خرید (گذشته)-پ.ب.ضم		پ.س.ج-پ.ض-دست	
«ش خریدیم»		«دستم‌ها»	

در بخش پیشین، داده‌هایی از کردی کلهری ارائه شد که با سنجیدن آن‌ها براساس معیارهای شناخت واژه‌بست‌ها شقاقی (۱۳۷۴)، برگرفته از **زوئیکی و پولوم** (1983)، اطمینان حاصل شد که پی‌بست ضمیری هستند و برای حضور در جمله باید به عناصر واژگانی مستقلی متصل شوند، که نقش میزبان این پی‌بست‌ها را ایفا می‌کنند. با وجود همه این شواهد، گاهی با صورت‌هایی در کردی کلهری روبرو می‌شویم که پذیرش آن‌ها به‌عنوان میزبان پی‌بست‌های ضمیری، برای زبان‌شناسان چالش برانگیز می‌نماید، چراکه هیچ‌یک از ویژگی‌های یک میزبان، از جمله استقلال آوایی را ندارند. منظور از استقلال آوایی این است که بدون اتصال به وند، واژه‌بست، یا هر تکواژ دیگری بتوانند به کار بروند. یکی از این صورت‌های زبانی چالش برانگیز عبارت [wæpim] به‌معنای «بهم» است، و به‌صورت /wæpi-m/ تقطیع می‌شود. براساس بررسی‌هایی که از پی‌بست‌های ضمیری در این گونه زبانی به عمل آمد، مشخص شد که تکواژ [-m] پی‌بست ضمیری اول شخص مفرد است و بخش دیگر عبارت یادشده، یعنی تکواژ [-wæpi] حرف اضافه‌ای است به‌معنای «به». پرسشی که تمرکز اصلی پژوهش حاضر را به خود جلب کرده این است که، چگونه می‌توان تکواژ [-wæpi] را به‌عنوان میزبان پی‌بست ضمیری [-m] در نظر گرفت، درحالی‌که هیچ شباهتی از نظر کاربرد، به واژگان مستقل برای ایفای نقش میزبان ندارد؟ این پدیده زبانی یک حرف اضافه است، اما به دلیل نداشتن استقلال آوایی به‌تنهایی در جمله به کار نمی‌رود؛ بر این اساس نمی‌تواند نقش میزبان پی‌بست‌ها را ایفا کند. با این تفاسیر، برای بررسی و رسیدن به پاسخ پرسشی که بیان شد، دو فرض مطرح می‌شود.

۱. فرض نخست این است که هر دو تکواژ [-wæpi] و [-m] واژه‌بست محسوب شوند؛ در این صورت ضروری نمی‌نماید که واژه‌بست‌ها برای حضور در جمله لزوماً به میزبان واژگانی مستقل متصل شوند، بلکه دو واژه‌بست می‌توانند به‌عنوان میزبان برای یکدیگر عمل کرده و به هم متصل شوند. اگر چنین فرضی اثبات شود، در عبارت [wæpim] تکواژ [-wæpi] به‌عنوان پیش‌بست حرف اضافه‌ای به میزبان خود، یعنی پی‌بست ضمیری [-m] می‌پیوندد، و از طرف دیگر این تکواژ در نقش پی‌بست ضمیری، [-wæpi] را میزبان خود می‌داند و به آن می‌پیوندد.

۲. فرض دوم این است که تکواژ [-wæpi] یک حرف اضافه است که در گذشته مانند دیگر حروف اضافه کردی کلهری دارای استقلال آوایی بوده، یعنی هم به‌عنوان میزبان پی‌بست‌های ضمیری عمل می‌کرده و با آن‌ها یک گروه واجی می‌ساخته، و هم در ترکیب با گروه‌های اسمی مانند اسامی خاص و ضمائر گسسته، نقش هسته گروه‌های حرف اضافه‌ای را ایفا می‌کرده است؛ در گذر زمان تحولاتی بر این تکواژ رخ داده است. یکی اینکه استقلال آوایی خود را از دست داده است، اما با وجود این وضعیت همچنان میزبانی پی‌بست‌های

ضمیری را بر عهده دارد. دوم اینکه دچار کاهش واجی^۱ شده و به صورت [wæ] تقلیل یافته‌است. این صورت متناوب اکنون در توزیع تکمیلی^۲ با صورت کامل [wæpi-] قرار دارد.

در انتهای این بخش، برای آشنایی هر چه بیشتر با این پدیدهٔ زبانی، ترکیب آن با هر شش صیغهٔ پی‌بست‌های ضمیری در جدول (۲) به نمایش گذاشته می‌شود. مرز بین این دو تکواژ با خط تیره مشخص می‌گردد تا صورت‌های متناوب آن، که بسته به بافت آوایی تکواژ مجاور آن ایجاد می‌شوند، مشخص شود. چنانچه از جدول نیز پیداست، این تکواژ دارای دو صورت متناوب [wæpi-] و [wæp-] است.

جدول ۲- صورت‌های متناوب تکواژ /wæpi-/ هنگام اتصال به پی‌بست‌های ضمیری

Table 2- Alternating forms of /wæpi-/ when Connected to Pronominal Enclitics

مفرد	جمع
wæpi-m «بهم»	wæpi-man «بهمون»
wæpi-d «بِهت»	wæpi-dan «بِهتون»
wæp-i: «بِهش»	wæp-i:lan «بِهشون»

گردآوری داده‌های پژوهش با ایجاد یک پیکرهٔ صوتی از مصاحبه با ۱۵ گویشو از هر کدام از گونه‌های کلهری، ایلامی و سورانی انجام شده است. پس از آوانویسی داده‌ها با استفاده از IPA^۳ (الفبای بین‌المللی آوانگاری)، داده‌ها تقطیع می‌شدند تا صورت‌های موردبررسی به‌دست بیایند. همچنین، در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، شم زبانی نگارندگان به‌عنوان گویشوران گردی کلهری و آشنا به گونه‌های ایلامی و سورانی نیز مدنظر قرار گرفت.

۲. اهداف

پژوهش پیش‌رو با هدف بررسی نوعی تکواژ در گُردی کلهری، که به‌ظاهر نقش میزبان پی‌بست‌های ضمیری را ایفا می‌کند، انجام می‌گردد تا مشخص شود با وجود نداشتن ویژگی استقلال آوایی، چگونه این تکواژ می‌تواند تکیه‌گاه و میزبان واژه‌بست‌ها باشد. هدف دیگری که دنبالهٔ هدف اصلی قرار می‌گیرد این است که مشخص گردد آیا ارتباط معناداری بین حرف اضافهٔ [wæ-] در گونهٔ ایلامی و [pi:-] در گونهٔ سورانی وجود دارد یا خیر، چراکه این حرف با دو صورت کاملاً متفاوت از نظر ظاهری، در این دو گونهٔ زبانی بیان می‌شود.

۳. پیشینهٔ پژوهش

ریشهٔ واژه‌بست از واژهٔ یونانی “klino” به‌معنای «تکیه دادن» سرچشمه می‌گیرد (Klavans, 1982:7). واژه‌بست‌ها خاصیتی بیناحوزه‌ای دارند و همین امر سبب شده است تا پژوهشگران از زوایای مختلفی به این پدیدهٔ زبانی بپردازند. از مهم‌ترین مطالعات خارجی می‌توان از زوئیکی (1977)، زوئیکی و پولوم (1983)، کلاونس (1982)، تیلور^۴ (1990)، اسپنسر^۵ (1991)، اندرسون^۶ (1992)، کاتامبا^۷ (1993)، هالپرن^۸ (1995) و آیخن‌والد^۹ (2003) نام برد. عمدهٔ این پژوهش‌ها الگوها و معیارهایی برای تشخیص واژه‌بست‌ها معرفی کرده‌اند. پژوهش‌های داخلی فراوانی نیز از جنبه‌های مختلف، واژه‌بست‌ها و نظام واژه‌بستی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی را مورد بررسی قرار داده‌اند.

¹ phonological reduction

² complementary distribution

³ International Phonetic Alphabet

⁴ A. Taylor

⁵ A. Spencer

⁶ S. R. Anderson

⁷ F. Katamba

⁸ A. Halpern

⁹ A. Y. Aikhenvald

راسخ‌مهند (۱۳۹۲)، مهدی‌زاده و همکاران (۱۳۹۵)، شریفی و صبوری (۱۳۹۷)، باباسالاری و همکاران (۱۳۹۸)، احمدی و گوهری (۱۳۹۹)، رنجبر و مدرسی (۱۳۹۹)، اسماعیل‌نژاد نودهی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدی بلبان‌آباد، علی‌نژاد و رضایی (۱۳۹۹)، اله‌ویسی آذر، محمدی بلبان‌آباد و ورزنده (۱۴۰۰)، اعتباری، عزیززاده و نغزگوی کهن (۱۴۰۱) و پورجمال قویجاق، شعبانی و حبیب‌زاده (۱۴۰۴) نمونه‌هایی از بررسی واژه‌بست‌ها از جنبه‌های مختلف رده‌شناختی، ساخت‌واژی، نحوی، معنایی و واجی آوایی هستند که در این زمینه به چاپ رسیده‌اند. در این میان پژوهش رنجبر و مدرسی (۱۳۹۹) میزان‌گزینی واژه‌بست‌ها در کردی اردلانی را براساس نظریه فاز مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند. نتایج کلی به‌دست آمده از این پژوهش مشخص می‌کند که نظریه فاز توانایی تبیین چگونگی میزان‌گزینی واژه‌بست‌های مطابقه در کردی اردلانی را دارد و جایگاه اتصال واژه‌بست به میزان توسط فاز تعیین می‌شود.

از آن سبب که در این پژوهش نوعی تحول آوایی در تکواژهای میزان واژه‌بست‌ها مطالعه می‌شود، ذکر پژوهش‌هایی در زمینه سیر تحولات در رفتار تکواژها نیز مرتبط و ضروری می‌نماید. در مقالاتی نغزگوی کهن (۱۳۸۹؛ ۱۳۹۳؛ ۱۳۹۹) تحولات نقشی تکواژها را طبق چارچوب دستوری‌شدگی، مورد مطالعه قرار می‌دهد. وی معتقد است در چارچوب دستوری‌شدگی، کلمات نقشی در گذر زمان دستوری‌تر گشته و به واژه‌بست تبدیل می‌شوند؛ با ادامه روند دستوری‌شدگی و در مرحله بعد، واژه‌بست‌ها به وند تصریفی بدل می‌شوند. بعلاوه از طریق شواهدی از تغییرات ضمیر پی‌بستی «ش» نشان می‌دهد که واژه‌بست‌ها در بعضی از کاربردها با از دست دادن خصوصیات واژه‌بستی و نیز ارجاع‌پذیری خود، تبدیل به وند اشتقاقی می‌شوند. در پژوهشی دیگر نغزگوی کهن و داوری (۱۳۹۱) نشان می‌دهند که در ساخت بعضی کلمات مرکب، اجزاء واژگانی با تغییر استعاری در معنا، عملکردی شبیه به وندها از خود نشان می‌دهند؛ به این صورت که با انتزاعی‌تر شدن از طریق بسط استعاری، ویژگی‌های مخصوص وندها چون زیایی و پیش‌بینی‌پذیری را کسب می‌کنند. فتاحی و کرد زعفرانلو کامبوزیا (۱۳۹۲) فرآیند نادر حرکت تکواژ، به دلیل ملاحظات صرفی-واجی را مورد مطالعه قرار می‌دهند. ایشان نشان می‌دهند ترتیب معمول تکواژها در افعال پسوندی که در آن‌ها پی‌بست ضمیری سوم شخص مفرد به کار رفته باشد، بنا به دلایل صرفی-واجی مانند التقای واکه‌ها تغییر می‌یابد. حسینی (۱۳۹۵) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود به توزیع واژه‌بست در کردی اردلانی می‌پردازد. وی بنابر مکزی (1962)، که حروف اضافه را به دو دسته ساده و مطلق تقسیم می‌کند، حرف اضافه [pe] در این گویش را جزو حروف اضافه مطلق به شمار می‌آورد و معتقد است متمم این دست از حروف اضافه واژه‌بست‌ها می‌باشند و اگر به جای واژه‌بست ضمائر منفصل یا گروه‌های اسمی قرار بگیرند، جمله‌ای بدساخت حاصل می‌شود؛ با این حال هیچ اشاره‌ای به شرایط استقلال آوایی این حرف اضافه که نقش میزان واژه‌بست‌ها را ایفا می‌کند ندارد. در پژوهشی، مهدی‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) نظام مطابقه کردی کلهری را مطالعه و آن را با گونه‌های لکی، سورانی و کرمانجی مقایسه می‌کنند؛ در خلال تحلیل داده‌های کلهری، گروه حرف اضافه‌ای «wæ-p-id» را متأثر از «بِهت» در زبان فارسی تقطیع می‌کنند، به این صورت که «wæ-» را حرف اضافه «به»، «p-» را تکواژ میانجی و «id» را واژه‌بست غیرفاعلی در نظر می‌گیرد. در این پژوهش نیز توجهی به شرایط آوایی میزان نشده است. کریمی، گوهری و کریمی‌دوستان (۱۳۹۹) هم‌نامی و نقش‌های مختلف تکواژ وابسته «-æ» را در کردی ملکشاهی بررسی می‌کنند. بر اساس این پژوهش صورت مذکور ممکن است به‌عنوان پی‌بست، وند تصریفی، و وند اشتقاقی در بافت‌های مختلف به کار رود. ایشان بیان می‌کنند هر یک از نمودهای «-æ» در طول سازوکار دستوری‌شدگی تحت تأثیر تغییرات آوایی، ساخت‌واژی، نحوی و معنایی قرار گرفته‌اند و باعث ایجاد این هم‌نامی شده‌اند. در پژوهشی دیگر فتاحی (۱۴۰۱) با رویکردی تطبیقی، به بررسی بقایای صورت آوایی تکواژ صفر پیشوند استمراری می‌پردازد و با بررسی این پیشوند در گویش‌های کرمانجی، سورانی، اردلانی و ایلامی و مقایسه آن با صورت‌های حال استمراری «آمدن»، «آوردن» و «دیدن» و نیز پیشوند منفی‌ساز حال استمراری در کردی کلهری شواهدی مبنی بر وجود بقایای این پیشوند در این گونه از زبان کردی گزارش می‌دهد، که در گذر زمان دستخوش تغییر شده و اکنون به‌طور کلی به شکل تکواژ صفر در آمده است. به نظر می‌رسد در پژوهش‌هایی که در زمینه واژه‌بست‌ها و تکواژها به انجام رسیده، تاکنون مطالعه‌ای جهت بررسی شرط استقلال آوایی میزان واژه‌بست‌ها انجام نشده‌باشد و میزان به‌طور پیش‌فرض از نظر آوایی و واژگانی مستقل در نظر گرفته شده است، از این رو پژوهش حاضر می‌تواند اطلاعات نویی در این زمینه به همراه داشته باشد.

۴. بحث و بررسی

پس از طرح یک فرض زبانی، قدم بعدی این است که شواهدی ارائه گردد که با پشتیبانی از آن، احتمال درستی فرض را بیشتر کند و یا برعکس، شواهدی نقض ارائه گردد که رد آن را قطعی بداند. همین شرایط برای وقتی که دو فرض در تقابل با هم قرار می‌گیرند نیز برقرار است. در بخش پیشین دو فرض مطرح شد که یکی اتصال واژه‌بست‌ها به میزبان واژگانی و مستقل را ضروری نمی‌دانست و بر این اساس، عبارت [wæpi-m] را متشکل از دو واژه‌بست تلقی می‌کرد که بدون نیاز به اتصال به واژه‌ای مستقل، نقش میزبان را برای یکدیگر ایفا می‌کنند. با این حال، فرض دیگر اذعان داشت که حرف اضافه [wæpi-] در گذشته تکواژی با استقلال آوایی و واژگانی بوده که به‌عنوان میزبان برای واژه‌بست‌ها نیز به کار می‌رفته‌است؛ استقلال آوایی این تکواژ در گذر زمان از بین رفته و به تکواژ تک‌هجایی [wæ] تقلیل یافته‌است، اما صورت کامل آن کاربرد خود با واژه‌بست‌ها را حفظ کرده‌است و اکنون نیز به میزبانی آن‌ها می‌پردازد، اما دیگر با گروه‌های اسمی و ضمائر گسسته به کار نمی‌رود. اینگونه است که فرض می‌شود عبارت [wæpi-m] متشکل از یک حرف اضافه وابسته و یک واژه‌بست است. در این بخش دو فرض یادشده در مقابل هم قرار می‌گیرند تا تعیین شود شواهد و استدلال‌هایی که در ادامه مطرح می‌شوند کدام‌یک را بهتر تبیین می‌کنند، طوری که یکی از این دو به مرحله اثبات برسد و پاسخی مناسب و درست برای پرسش این پژوهش باشد.

۴-۱. فرض نخست: گروه واجی بدون میزبان

در این بخش، فرض نخست با نگاهی دوباره به واژه‌بست، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. ساده‌ترین و خلاصه‌ترین تعریفی که از واژه‌بست می‌توان ارائه داد، برگرفته از اسم آن است، یعنی واژه‌ای که وابسته است. چنانچه پیش‌تر نیز بیان شد، واژه‌بست‌ها عناصری از زبان هستند که در گذر زمان و با روند دستوری‌شدگی واژگان به وجود آمده‌اند. از پیامدهای این امر کوتاه‌شدن واژه مستقل از نظر آوایی، ازدست دادن استقلال واژگانی آن و تبدیل شدن به یک واحد زبانی وابسته است. پرسشی که برای رسیدن به اهداف پژوهش، ضروری است مطرح شود این است که این عنصر زبانی «وابسته» به چیزی است؟ پرسشی که در عین سادگی، پاسخ به آن زوایای مهمی از واقعیت را آشکار می‌کند. کاملاً مشخص است واژه‌بست‌ها به دلیل ازدست دادن استقلال آوایی و واژگانی خود به واژگانی که از چنین استقلالی برخوردارند متصل می‌شوند، و اصلاً ماهیت آن‌ها اینگونه است که به عناصری مستقل وابسته باشند. با توجه به این نکته ساده اما مهم، فرض اینکه واژه‌بست‌ها بدون نیاز به میزبان نیز به کار خود ادامه می‌دهند امری مردود و ناپذیرفتنی است. به بیانی عینی‌تر فرض [wæpi-m] به‌عنوان دو واژه‌بست که میزبان یکدیگر واقع شده‌اند نادرست است. حضور میزبان با ماهیتی مستقل برای واژه‌بست امری بسیار ضروری است و بدون آن واژه‌بست هویتی نخواهد داشت. تاکنون مطالعات فراوانی در زبان‌ها و گویش‌های مختلف ایرانی با موضوع واژه‌بست‌ها انجام شده، اعم از طاهری (۱۴۰۰)، گوهری و همکاران (۱۳۹۹)، آخوندی و صناعتی (۱۳۹۹)، احمدی و رزمزانی و غلامعلی‌زاده (۱۳۹۸)، هوشمند (۱۳۹۸)، سبزه‌علی‌پور و واعظی (۱۳۹۷)، مزینانی، کرد زعفرانلو کمبوزیا و گلفام (۱۳۹۴)، و راسخ مهند (۱۳۸۹). در هیچ‌یک از این پژوهش‌ها موردی مبنی بر کاربرد واژه‌بست‌ها بدون میزبان ذکر نشده‌است و واژه‌بست‌ها همگی به میزبان مستقل نیاز دارند تا به حاشیه آن متصل شوند و با آن تشکیل یک گروه واجی بدهند. بنابر دلایل و شواهدی که بیان گردید، به نظر می‌رسد فرض نخست شانس خود را برای برنده‌شدن از دست می‌دهد. در ادامه به بررسی فرض دوم پرداخته خواهد شد تا پاسخ این معما مشخص گردد.

۴-۲. فرض دوم: از بین رفتن استقلال آوایی میزبان

در بخش پیشین، شواهدی که بتوانند فرض نخست را تأیید کنند یافت نشد. در این بخش نیز اولین قدم را با جست‌وجوی شواهدی از کردی کلهری برمی‌داریم. در کردی کلهری صورت‌های [wæpi-] و [wæ] حروف اضافه‌ای هستند به معنای «به»، که با تفاوت یک هجای بیشتر در توزیع تکمیلی نسبت به هم قرار دارند، به این معنا که [wæpi-] فقط با واژه‌بست‌ها به کار می‌رود، درحالی که [wæ] قبل از گروه‌های اسمی و ضمیرهای گسسته قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد صورت [wæpi-] در گذشته یک حرف اضافه با استقلال آوایی بوده

که علاوه بر اینکه به عنوان میزبان پی‌بست‌های ضمیری عمل می‌کرده و با آن‌ها یک گروه واجی می‌ساخته، به عنوان واژه‌ای مجزا قبل از گروه‌های اسمی و ضمائر گسسته نیز به کار می‌رفته است. در ادامه در ذیل بخش مربوط به شواهد برون‌پیکره‌ای شواهدی ارائه می‌شود که مبنی بر وجود محدودیتی فعال در زبان کردی است، که وجود حروف اضافه‌ای که بیشتر از یک هجا دارند را نمی‌پسندد، بنابراین در راستای پیروی از این محدودیت، حروف اضافه‌ای که بیش از یک هجا دارند به‌سوی تک‌هجایی شدن در حال تغییرند. یکی از این حروف اضافه تکواژ دوهجایی [wæpi-] است. ظاهراً این تکواژ برای راضی نگه‌داشتن محدودیت یادشده در گذر زمان، با ازدست‌دادن هجای دوم خود کوتاه‌تر شده و تکواژ یک‌هجایی [wæ] از آن اشتقاق یافته‌است، که برخلاف صورت کاملش استقلال آوایی دارد. شایسته است بیان شود صورت کامل تکواژ یادشده به‌طور کامل از بین نرفته است، بلکه بازمانده آن با از دست دادن استقلال آوایی، هنوز نقش میزبانی را برای پی‌بست‌های ضمیری ایفا می‌کند و در ترکیب با آن‌ها تشکیل گروه واجی می‌دهد. به همین دلیل است که این دو صورت در توزیع تکمیلی نسبت به هم قرار دارند. مثال‌های (۱۳)، (۱۴)، و (۱۵) توزیع تکمیلی دو تکواژ [wæ] و [wæpi-] را در ترکیب با پی‌بست‌های ضمیری، گروه‌های اسمی و ضمیرهای گسسته نشان می‌دهند.

مثال-۱۳	wæpi-m	مثال-۱۴	wæ mə
پ.ب.ح.اض		ض.گ.ح.اض	
«بهم»		«به من»	
مثال-۱۵	wæ ʔæli		
علی ح.اض			
«به علی»			

بنابراین، در رد فرض نخست و تأیید فرض دوم می‌توان گفت صورت کنونی [wæpi-] نه یک واژه‌بست، بلکه یک واژه صرفی کامل است که به دلیل ملاحظات تاریخی استقلال آوایی خود را از دست داده‌است، اما همچنان از نظر واژگانی مستقل است، به گونه‌ای که در اتصال با پی‌بست‌های ضمیری مانند صورت [wæpi-m]، نقش میزبان را ایفا می‌کند و با آن‌ها تشکیل گروه واجی می‌دهد. در ادامه شواهد بیشتری از کردی ایلامی و کردی سورانی ارائه می‌گردند که احتمال پیروزی فرض دوم را بسیار بیشتر می‌کنند.

۳-۴. شواهد برون‌پیکره‌ای

تاکنون با ارائه داده‌ها و شواهدی از کردی کلهری درستی این فرض قوت گرفته‌است که در گذشته [wæpi-] واژه‌ای کامل و دارای استقلال آوایی بوده و با گذر زمان دستخوش تغییراتی شده‌است؛ از جمله اینکه به اندازه یک هجا کوتاه‌تر شده و صورت [wæ] از آن مشتق شده‌است، همچنین صورت کامل آن در عین ازدست‌دادن استقلال آوایی از لحاظ واژگانی مستقل مانده و در نقش میزبان پی‌بست‌های ضمیری ظاهر می‌شود. در ادامه این بخش شواهدی برون‌پیکره‌ای از کردی ایلامی و کردی سورانی ارائه می‌گردد که هم وجود [wæpi-] را در زبان کردی تأیید می‌کنند و هم از وجود یک محدودیت حساس به تعداد هجاهای حروف اضافه خبر می‌دهند. مقایسه کردی جنوبی استان ایلام با کردی سورانی نشان می‌دهد معادلی که در کردی سورانی برای عبارت «بهم» به کار گرفته می‌شود صورت [pi:-m] است، چیزی که در کردی ایلامی به شکل [wæ-m] بیان می‌گردد. کنار هم قراردادن این دو حرف اضافه در این دو ترکیب تداعی‌کننده حرف [wæpi-] در کردی کلهری است؛ این میزان از شباهت نمی‌تواند تصادفی باشد. به نظر می‌رسد این تکواژ در گویش‌های سورانی و ایلامی نسبت به گویش کلهری، دستخوش تغییرات بیشتری شده‌است، طوری که بازمانده صورت کامل واژه موردبررسی تنها در کردی کلهری یافت می‌شود. مثال‌های مطرح‌شده از گویش‌های ایلامی و سورانی علاوه بر تأیید درستی فرض دوم، این حقیقت را آشکار می‌کنند که با وجود تفاوت ظاهری زیادی که بین [wæ] در ایلامی و [pi:-] در سورانی وجود دارد، این دو تکواژ اساساً

یکی هستند، به این مفهوم که در گذشته هردو اجزای تشکیل‌دهندهٔ تکواژ [wæpi-] بوده‌اند که با گذشت زمان و به‌منظور یک‌هجایی شدن از هم جدا گشته و با حفظ همان معنا، هر کدام در یک مسیر به کاربرد خود ادامه داده‌اند، به این معنا که این حرف اضافه در گونهٔ سورانی با حذف هجای نخست کوتاه‌تر شده و در گونهٔ ایلامی، با حذف هجای دوم.

بر اساس استدلال‌ها و شواهدی که تاکنون مطرح شده‌اند، مثال دیگری از کردی کلهری یافت می‌شود که همین مسیر را طی می‌کند، و صورت‌های جداشدهٔ آن در کردی سورانی و ایلامی نیز مشاهده می‌شود. در کردی کلهری عبارت [li-d] به‌معنای «ازت»، با عبارت [læli-d] کاربرد و معنایی کاملاً یکسان دارد. در این ساختار، تکواژ [-d] ضمیر پی‌بستی سوم‌شخص مفرد است که به حرف اضافه [læli-] متصل شده است؛ در گذر زمان به صورت [li-] کاهش یافته و با وجود از دست دادن استقلال آوایی، کاربرد خود را با پی‌بست‌های ضمیری حفظ نموده است. در این میان صورت [læ-] در کردی ایلامی دستخوش تغییراتی آوایی شده است و به صورت [dæ-] تلفظ می‌شود. البته اینکه کدام یک از این دو، صورت اولیه بوده خود قابل بررسی است و می‌تواند موضوع جالبی برای علاقه‌مندان باشد. به‌طور کلی، اینکه حروف اضافه در زبان کردی به سمت کوتاه شدن پیش می‌روند حاکی از وجود محدودیتی فعال و مسلط بر این زبان است که وجود حروف اضافهٔ دو یا چند هجایی را نمی‌پسندد. از این رو حروف اضافه‌ای که بیش از یک هجا دارند در مسیر کوتاه‌شدن و یک‌هجایی شدن قرار گرفته‌اند. وجود تناوب آزاد [ʔæra] و [ra] به‌معنای «برای»، نیز می‌تواند شاهد دیگری در تأیید این موضوع باشد، چرا که وجود تناوب آزاد به این معناست که یک تغییر زبانی در حال رخ‌دادن است. مرحلهٔ بعدی این تغییر به احتمال زیاد اینگونه خواهد بود که از این دو صورت، فقط صورت کوتاه‌شدهٔ آن یعنی [ra] باقی بماند و دیگری که دارای دو هجا است حذف شود. در جدول زیر وضعیت حرف اضافه [wæpi-] در ترکیب با پی‌بست‌های ضمیری سه گونهٔ کردی کلهری، کردی ایلامی و کردی سورانی نمایش داده می‌شود.

جدول ۳- وضعیت تکواژ [wæpi-] در گونه‌های کلهری، ایلامی و سورانی زبان کردی

Table 3- The status of [wæpi-] in kalhori, Ilami, and Sorani, varieties of Kurdish language

کردی کلهری		کردی ایلامی		کردی سورانی	
مفرد	جمع	مفرد	جمع	مفرد	جمع
wæpi-m	wæpi-man	wæ-m	wæ-man	pi:-m	pe:-man
wæpi-d	wæpi-dan	wæ-t	wæ-tan	pi:-t	pe:-tan
wæp-i:	wæp-i:jan	w-i:	w-i:jan	p-i:	p-e:jan

۵. نتیجه

در این پژوهش تکواژ [wæpi-] به‌معنای «به»، مورد بحث و بررسی قرار گرفت تا مشخص شود ماهیت این تکواژ چیست، زیرا در برخورد با پی‌بست‌های ضمیری به نظر می‌رسید نقش میزبان را برای آن‌ها ایفا می‌کند. اما مسأله این بود که این صورت زبانی یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های یک میزبان، یعنی استقلال آوایی را ندارد و جداگانه به‌عنوان یک حرف اضافهٔ مستقل به کار نمی‌رود. از این رو دو فرض مطرح شد. فرض نخست به‌دلیل نبود شواهد کافی شانس خود را برای برنده‌شدن از دست داد، اما وجود شواهد و استدلال‌های کافی هم از کردی کلهری، و هم از کردی سورانی و کردی ایلامی احتمال درستی فرض دوم را بسیار بیشتر کرد. براساس این فرض در گذشته تکواژ [wæpi-] با مقولهٔ حرف اضافه و داشتن استقلال آوایی، هم به‌عنوان یک واژهٔ کامل از نظر صرفی، در نقش میزبان پی‌بست‌های ضمیری با آن‌ها تشکیل گروه واجی می‌داده‌است، و هم قبل از گروه‌های اسمی و ضمیرهای گسسته به کار می‌رفته است، اما با گذشت زمان به صورت [wæ-] تقلیل یافته و بازماندهٔ صورت کامل آن با وجود از دست دادن استقلال آوایی، کاربرد خود را به‌عنوان میزبان پی‌بست‌های ضمیری حفظ کرده است. در ادامه ارائهٔ شواهدی از وجود [wæ-] در کردی ایلامی و [pi:-] در کردی سورانی، بر احتمال کاربرد کامل [wæpi-] در گذشتهٔ زبان کردی افزود. به‌طور کلی نتایجی که از این پژوهش به‌دست می‌آیند به این شرح است که شرط استقلال آوایی میزبان ممکن است تحت تأثیر ملاحظات تاریخی قرار بگیرد و میزبان لزوماً همیشه استقلال آوایی نداشته باشد؛ صورت [wæpi-] در کردی کلهری، در

کردی ایلامی به شکل [wæ-] و در کردی سورانی به شکل [pi:-] در آمده است و اساساً این دو تکواژ یکی می‌باشند؛ همچنین این نتیجه به دست می‌آید که محدودیتی در زبان کردی فعال و مسلط است که در راستای پیروی از آن، حروف اضافه بیشتر از یک هجا به سمت تک‌هجایی شدن میل می‌کنند.

منابع فارسی

- احمدی ورمزانی و غلامعلی‌زاده، خسرو. (۱۳۹۸). بررسی پی‌بست در کردی کلهری. *دستاورد های نوین در مطالعات علوم انسانی* ۲(۲۱)، ۵۹-۸۰.
- احمدی، سارا و گوهری، حبیب. (۱۳۹۹). مضاعف‌سازی واژه‌بستی و خروج مفعول صریح براساس داده‌هائی از کردی جنوبی (کلهری). *علم زبان* ۷(۱۱)، ۳۵۱-۳۸۶.
- آخوندی، فاطمه و صناعتی، مرضیه. (۱۳۹۹). واژه‌بست در لری خرم‌آبادی. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران* ۸(۴)، ۱-۲۰.
- اسماعیل نژاد نودهی، ایوب، محمودی بختیاری، بهروز، صبوری، نرجس بانو و ابوالحسنی چیمه، زهرا. (۱۳۹۹). واژه‌بست در زبان‌های تاتی و تالشی: مطالعه‌ای رده‌شناختی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی* ۵(۲)، ۱-۲۸.
- اله ویسی آذر، قادر، محمدی بلبان آباد، صادق، غلمی، وحید و ورزنده، امید. (۱۴۰۰). واژه‌بست‌های ضمیری کردی موکری: تحلیلی نوایی. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران* ۹(۳)، ۲۵-۴۵.
- اعتباری، زهرا، علیزاده، علی و نغزگوی کهن، مهرداد. (۱۴۰۱). نقشه معنایی مالک واژه‌بستی در ساخت اضافی فارسی نو. *جستارهای زبانی* ۱۳(۶)، ۳۲۳-۲۸۹.
- باباسالاری، زهرا، یزدان‌شناس، حیدر، شرف‌زاده، محمدحسین و یزدانی، سعید. (۱۳۹۸). واژه‌بست در گویش تنگستانی. *زبان و زبان‌شناسی* ۱۵(۲۹)، ۱۸۱-۲۰۶.
- پورجمال قویجاق، حکیمه، شعبانی، منصور و حبیب زاده، سیدمیثاق. (۱۴۰۴). واژه‌بست‌ها در زبان گیلکی: رویکردی رده‌شناختی. *نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی*.
- حسینی، سیده نرگس. (۱۳۹۵). *توزیع واژه‌بست در زبان کردی اردلانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی. دانشگاه کردستان.
- راسخ مهند، محمد. (۱۳۸۹). واژه‌بست‌های فارسی در کنار فعل. *نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی* ۲(۳)، ۷۵-۸۵.
- راسخ مهند، محمد. (۱۳۹۲). *همایش ملی بررسی واژه‌بست در زبان‌های ایرانی*. تهران: نشر نویسه پارسی.
- رنجبر، روزیتا و مدرسی، بهرام. (۱۳۹۹). بررسی میزبان‌گزینی واژه‌بست در کردی اردلانی بر اساس نظریه فاز. *جستارهای زبانی* ۱۱(۶)، ۶۹۰-۶۶۵.
- سبزعلیپور، جهان‌دوست و واعظی، هنگامه. (۱۳۹۷). *بررسی واژه‌بست در زبان تاتی گونه دروی*. *ژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۸(۱۶)، ۵۹-۳۷.
- شقایق، ویدا. (۱۳۷۴). واژه‌بست چیست؟. به کوشش یحیی مدرسی و محمد دبیرمقدم، *مجموعه مقالات سومین کنفرانس زبان‌شناسی* (۱۴۱-۱۵۷). تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- شریفی، شهلا و صبوری، نرجس بانو. (۱۳۹۷). بررسی ضمائر واژه‌بستی در برخی از گویش‌های فارسی خراسان‌های رضوی و جنوبی. *نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی* ۱۰(۲)، ۱-۱۴.
- طاهری، اسفندیار. (۱۴۰۰). واژه‌بست‌های ضمیری در جوشقانی، شواهدی از پیش‌بست‌سازی و میان‌بست‌سازی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۱۱(۲۲)، ۷۵-۹۳.
- فتاحی، مهدی. (۱۳۹۰). *فرایندهای صرفی-واجی در کردی کلهری*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی. دانشگاه علامه طباطبائی.

- فتاحی، مهدی و کرد زعفرانلو کامبوزیا، عالیه. (۱۳۹۲). فرایند حرکت تکواژ به دلایل صرفی-واجی: بررسی نمونه‌ای در کردی کلهری. *پژوهش‌های زبانی* ۴(۲)، ۱۲۱-۱۴۰.
- فتاحی، مهدی. (۱۴۰۱). بررسی بقایای صورت آوایی تکواژ صفر پیشوند استمراری در کردی کلهری: رویکردی تطبیقی و درون‌زبانی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی* ۷(۲)، ۱۱۳-۱۲۲.
- کریمی، آمنه، گوهری، حبیب و کریمی دوستان، غلامحسین. (۱۳۹۹). هم‌نامی و نقش‌های مختلف تکواژ وابسته «æ-» در کردی ملکشاهی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی* ۵(۲)، ۲۶۹-۲۹۳.
- گوهری، حبیب، مهدی زاده، مهدی، کریمی دوستان، غلامحسین و خوشبخت، طیه. (۱۳۹۹). واژه‌بست در کردی کلهری ایلامی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی* ۵(۱)، ۲۵-۵۱.
- مزیانی، ابوالفضل، عالیه کرد زعفرانلو کامبوزیا و ارسلان گلغام (۱۳۹۴). بررسی واژه‌بست‌های ضمیری گویش مزیانی. *مجله‌زبان‌ها و گویش‌های ایرانی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان)* ۱۴(۴)، ۷۹-۱۰۱.
- محمدی بلبان آباد، صادق، علی‌نژاد، بتول و رضایی، والی. (۱۳۹۹). گروه واژه‌بست در زبان کردی: واج‌شناسی نوایی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۱۰(۲۰)، ۲۵۹-۲۷۸.
- مهدی‌زاده، مهدی، گوهری، حبیب، کریمی دوستان، غلامحسین و خوشبخت، طیه. (۱۳۹۵). نظام مطابقه در کلهری و مقایسه آن با لکی، سورانی و کرمانجی. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران* ۳(۱۵)، ۹۱-۱۱۰.
- نغزگوی کهن، مهرداد. (۱۳۸۹). از واژه‌بست تا وند تصریفی: بررسی تحول تاریخی بعضی واژه‌بست‌های فارسی جدید. *دستور* ۶، ۷۷-۹۹.
- نغزگوی کهن، مهرداد و داوری، شادی. (۱۳۹۱). شبه وند شدگی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۲(۳)، ۶۵-۸۵.
- نغزگوی کهن، مهرداد. (۱۳۹۳). از واژه‌بست تا وند اشتقاقی. *مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبائی*، ۳۳۲. ۱۳۴۵-۱۳۵۰.
- نغزگوی کهن، مهرداد. (۱۳۹۹). تغییرات نقشی وندهای جمع اسم در فارسی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۱۰(۲۰)، ۱۰۱-۱۲۰.
- هوشمند، مژگان. (۱۳۹۸). بررسی واژه‌بست‌های ضمیری در گویش خلاری. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۹(۱۸)، ۲۲۵-۲۵۱.

References

- Anderson, S. R. (1992). *A-morphous morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aikhenvald, A. Y. (2003). Typological parameters for the study of clitics, with special reference to tarina. In R. N. W. Dixon and A. Y. Aikhenvald (Eds.), *Word: A Cross-Linguistic Typology* (pp. 42-78). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ahmadi Varmazani, S., & Golamalizadeh, K. (2019). The investigation of clitics in kalhori kurdish. *New Achivements in Humanities* 2(21), 59-80. [In Persian]
- Ahmadi, S., & Gowhari, H. (2020). Clitic doubling and dislocation of direct object based on evidence from kalhori kurdish. *Journal of Language Science* 7(11), 351-386. [In Persian]
- Akhoondi, F., & Sanaati, M. (2021). Clitics in khorramabadi lori. *Research in Western Iranian Languages and Dialects* 8(4), 1-20. [In Persian]
- Allahweisi Azar, Q., Mohammadi Bolbolan Abad, S., Gholami, V., & Varzandeh, O. (2021). Mukri kurdish pronominal clitics: A prosodic analysis. *Research in Western Iranian Languages and Dialects* 9(3), 25-45. [In Persian]
- Babasalari, Z., Yazdanshenas, H., Sharafzadeh, M.H., & Yazdani, S. (2019). Clitics in tangestani dialect. *Language and Linguistics* 15(9), 181-206. [In Persian]
- Esmail Nejad Nudehi, A., Mahmoodi Bakhtiari, B., Sabouri, N., & Abdolhasani Chime, Z. (2021). Clitics in taleshi and tati languages: A typological study. *Journal of Iranian Language and Linguistics* 5(2), 1-28. [In Persian]
- Etebari, Z., Alizadeh, A., & Naghzguy-Kohan, M. (2023). A semantic map of possessive pronominal clitics in pertensive constructions of new Persian. *Language Related Research* 13(6), 289-323. [In Persian]
- Fattahi, M. (2012). *The morpho-phonemic process in kalhori kurdish*. M.A Thesis in Linguistics, Alameh Tabatabaei University. [In Persian]
- Fattahi, M., & Kurd-e Zafaranlu Kambuziya, A. (2014). The process of morph- movement due to morpho-phonological reasons: The analysis of a case in kalhori kurdish. *Language Research* 4(2), 121-140. [In Persian]
- Fattahi, M. (2023). The investigation of the progressive prefix relict in kalhori kurdish: A comparative and intralingual approach. *Journal of Iranian Dialects & Linguistics* 7(2), 113-122. [In Persian]

- Gowhari, H., Mehdizade, M., Karimidoostan, G.H., & Khoshbakht, T. (2020) Clitic in kalhori kurdish of Ilam. *Journal of Iranian Language and Linguistics* 5(1), 25-51. [In Persian]
- Gowhari, H., & Asadi, F. (2022). On the functions of (-ow) in southern kurdish. *Journal of Language Science* 9(15) 157-187. [In Persian]
- Hassanpour, A. (1989). *The language factor in national development: The standardization of the kurdish language*. PhD dissertation. University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Halpern, A. (1995). *On the placement and morphology of clitics*. Standard: CSLI Publications.
- Hoseini, N. (2017). *Distribution of clitics in Ardalani Kurdish*. M.A thesis. Kordestan University. [In Persian]
- Hooshmand, M. (2019). The Analysis of Pronominal Clitics in Kollari dialect. *Journal of Comparative Linguistic Research* 9(18), 225-251. [In Persian]
- Izadi, M. (1992). *The kurds: A concise handbook*. Washington, DC: Crane Russak.
- Klavans, J. (1982). *Some problems in a theory of clitics*. Bloomington: Indiana University Linguistic Club.
- Katamba, F. (1993). *Morphology*. London: Mcmillan Press LTD.
- Karimi, A., Gowhari, H., & Karimidoostan, G. H. (2021). On the Homonymy and Different Functions of Bound Morpheme “-æ” in Malekshahi Kurdish. *Journal of Iranian Dialects & Linguistics* 5(2), 269-293. [In Persian]
- MacKenzie, D. N. (1962). *Kurdish dialect studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Mazinani, A., Kord Zafaranlu Kambuziya, A., & Golfam, A. M. (2015). A study of pronominal enclitics in mazinani dialect. *Iranian Languages and Dialects* 5(5), 79-101. [In Persian]
- Mehdizadeh, M., Gowhari, H., Karimi Doostan, G., & Khoshbakht, T. (2017). Comparing agreement system in kalhori kurdish with laki, surani, and kormanji. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects* 3(15), 91-110. [In Persian]
- Mohammadi, S., Alinezhad, B., & Rezai, V. (2020). Clitic Group in Kurdish: Prosodic Phonology. *Journal of Comparative Linguistic Research* 10(20), 259-278. [In Persian]
- Nebez, J. (1976). *Toward a unified kurdish language*. West Germany: National Union of Kurdish Students in Europe.
- Naghzguy-Kohan, M. (2010). From clitics to inflectional affixes: Investigation of historical change of some clitics in new Persian. *Grammar* 6, 77-99. [In Persian]
- Naghzguy-Kohan, M., & Davari, S. (2012). Affixoidization. *Journal of Comparative Linguistic Research* 2(3), 65-85. [In Persian]
- Naghzguy Kohan, M. (2014). From clitic to derivative affix. *Article Collection of Allameh Tabatabai University*, (332), 1345-1350. [In Persian].
- Naghzguy-Kohan, M. (2020). New developments in Persian nominal plural markers. *Journal of Comparative Linguistic Research* 10(20), 101-120. [In Persian].
- Pourjamal Ghouyjah, H., Shabani, M., & Habibzadeh, S.M. (2025). Clitics in gilaki: A typological approach. *Journal of Researches in Linguistics* 17(1), 81-100. [In Persian] doi: 10.22108/jrl.2024.136755.1722
- Rsekhmahand, M. (2010). Persian clitics beside verbs. *Journal of Researches in Linguistics* 2(3), 75-85. [In Persian]
- Rsekhmahand, M. (2013). *National conference of the investigation of clitics in Iranian languages*. Tehran: Nevisaye Parsi Publication. [In Persian]
- Ranjbar, R., & Modarresi B. (2021). An investigation of clitic hosts in ardalani kurdish based on phase theory. *Language Related Research* 11(6), 665-690. [In Persian]
- Spenser, A. (1991). *Morphological theory: An introduction to word structure in generative grammar*. Oxford & Cambridge: Blackwell.
- Shaghghi, V. (1996). *What is Clitic?* In Y. Modarresi and Mohammad DabirMoghaddam (Eds.), *Proceedings of the third conference on Linguistics* (141-157). Tehran: Allameh Tabataba'i Publication. [In Persian]
- Sabzalipour, J., & Vaezi, H. (2018). The study of clitics in tati language (Deravi Variety). *Journal of Comparative Linguistic Research* 8(16), 37-59. [In Persian]
- Sharifi, Sh. & Sabouri, N. (2018). The study of clitic pronouns in some Persian dialects of razavi and southern khorasan. *Journal of Researches in Linguistics* 10(2), 1-14. [In Persian]
- Taylor, A. (1990). *Clitic and configurationality in ancient greek*. Doctoral dissertation. University of Pennsylvania.
- Taheri, E. (2021). Pronominal clitics in jowshaqani, procliticisation and endoclitisation of the clitics. *Journal of Comparative Linguistic Research* 11 (22), 75-93. [In Persian]
- Zwicky, A. M. (1977) *On Clitics*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.
- Zwicky, A., & Pullum, G. (1983). Cliticization vs. Inflection: English N'T. *Language* 59, 502-513.